

tioni cuilibet præfixæ subsunt. Horum primi a nonnullis *puri*, secundi autem *non puri* audiunt.

5.<sup>o</sup> *Expressi seu formales, et impliciti seu virtuales*: prout respectivè consensus adsit concretis verbis exhibitus ore, vel scripto, aut signis ad unum objectum contractumve adscitis; vel reapse verus quidem consensus, sed implicite tantum, dicto aut actu aliquo inclusus, contractui hujusque objecto connexionem dicenti. Sic medicus et parochus, dum munus accipiunt atque exercent, ex ipso debitam curam clientibus fidelibusque sibi commisis præbendi obligatione sese implicite sese obstringunt.

Obligatio e contractibus proveniens multipliciter cessare potest, videlicet, inter alia:

- a) Per *solutionem* debiti, seu conventionis ad impletionem.
- b) Per innovationem sive *substitutionem*, dum, nempe, alius alii contractui mutuo consensu subrogatur, translata obligatione primi contractus.
- c) Per *condonationem*, cum creditor jure suo se abdicat, ignoscens debitori, quod vi contractus debeat. Hæc quidem condonatio libere sponteque facienda erit, non vi aut gravi metu imposita.
- d) Per *compensationem*, ubi de creditoribus invicem ad strictis agitur: ad quam tamen quædam requiruntur, ut licite fiat.
- e) Per *destructionem*, seu amissionem rei debitæ, quod locum habere solet in gratuitis contractibus; non vero in onerosis, exceptis quibusdam casibus.
- f) Per *rescisionem*, quod attinet ad quosdam contractus a legibus ut derogabiles constitutos, nisi præscriptæ quædam conditiones servatæ fuerint in illis ineundis, vel si defectus quidam intercesserint, etiamsi non essentiam afficiant. Quamvis autem contractus aliquis *rescindibilis* sit firmus nihilominus atque obligans censetur, quoadusque rescissio postuletur obtineaturque ab eo, cui competit.

## CAPUT QUARTUM

## DE SOCIETATE DOMESTICA

## ARTICULUS PRIMUS

*Conjugalis societatis natura.*

Domestica societas conjunctionem ac commercium amplectitur... a) inter virum et uxorem, societatem *conjugalem* seu matrimonii constituens; b) inter patrem et filios, id est, societatem *paternam*; c) inter herum et famulum, quæ societas *herilis* vocatur.

Postrema hac prætermissa tamquam minoris momenti, jura atque officia tam conjugalis, quam paternæ societatis notionem præsuponunt matrimonialis sodalitatis, quæ radix est paternæ societatis, ejusdemque jurium et officiorum fundamentum.

Societas conjugalis sive connubialis, in ordine simpliciter naturali spectata, definiri potest: *Perpetua viri cum muliere conjunctio ad filiorum procreationem, quæ dilectionem ad invicem perfectamque vitæ communicationem secum fert.* Si vero hujusmodi societas accipiatur in ordine ad christianos, tunc insuper rationem contractus includit ad sacramentum evecti a Domino Nostro Jesuchristo, in signum copulationis ipsius Christi cum Ecclesia; proptereaque matrimonium inter christianos a sacramento separari nequit.

Ut sensus præfatæ definitionis plenius intelligatur, quædam præ oculis habenda sunt:

1.<sup>a</sup> Ratione edocemur, societatem conjugalem in universo creationis ordine contineri, tamquam unam ex viis ad exequendum Dei consilium seu mentem circa universum generatim, ac præcipue quoad hominem requisitis. Deus enim, eo ipso quod hominem in proprio *esse* sua omnipotentia conservat, voluntatem certam perhibet circa propagationem

conservationemque tum individuorum, tum speciei ac societatis. Hanc autem Dei voluntatem per hominis et mulieris conjunctionem seu per matrimonium impleri debere, sexuum distinctio, eorumque ad generationem idoneitas et mutua propensio eloquenter prædicant.

Inde ergo concludendum patet, conjugium, ex parte *proprii* finis spectatum, *naturalem* necessariumque et esse, et cognominari posse, in quantum domestica societas via est naturalis ac necessaria ad servandam procreandamque humanam speciem.

2.<sup>a</sup> Attamen hujusmodi necessitas *finalis*, seu ex parte finis, matrimonio respondens, non ad individua quælibet, sed ad collectivam multitudinem directe se habet: cujus proinde vis obligandi *per se* societatem tantum respicit, eosque, quibus eandem conservandi ac propagandi cura commissa est; nam quoad privatos homines non nisi *per accidens* prædictam obligandi vim habet, id est, in quibusdam eventibus raro contingentibus, ubi, scilicet, speciei conservationi ac propagationi consulere aliter nequiret nisi per privatas quaslibet personas. Ex quo consequitur, connubialem societatem non omnibus quibuscumque obligatoriam esse, quantumvis ad humanitatem servandam necessaria sit, quemadmodum ad hoc item oportet esse magistratus, agricolas, mercatores, sartores, etc., quin tamen hujusmodi officia singulis societatis membris obligationem inferant. Præterea, bonum ipsum societatis et socialis laboris divisio, ut ita dicam, quodammodo requirunt, nonnullos extorres sese tenere a conjugio, cujus munera et conditiones adjunctæ vix aut nullatenus conciliari queunt cum quorundam statuum vitæque rationis officiis ac circumstantiis. Quod, si indubium apparet quoad rem militarem, intensumque ac peculiare assiduum scientiæ studium, profecto amplius patet circa professiones et vivendi rationem, magnam sui abnegationem exoptulantes, ut accidit in illis, qui, omnino dediti ad proximi perfectionem moralem procurandam, propria commoda, bona temporalia, terrena desideria et ipsam vitam renuntiare

tenentur, ut cæterorum æternæ felicitati prospiciant. Unde manifeste patet, christianum cælibatum eximio arreptum consilio sese morali religiosæque societatis perfectioni tradendi atque ut hujus vitæ moribus procellisque magnopere ac benefice provideatur, haudquaquam legi naturæ nec minimum repugnare, immo plane divinæ mentis consiliis congruere, ipsiusque humanæ speciei commodis ac proventibus, quorum incrementa una cum morali progressu quamplurimum fovet.

Porro perspicuæ nuper allatæ considerationes sufficiunt ad evertenda rationalistæ scholæ adversus ecclesiasticum cælibatum argumenta, quibus non alia tribuenda origo est quam odium in Ecclesiam catholicam; unde etiam scatent diversa in hujusmodi venerandam institutionem sophismata. Horum autem radicem et quasi essentiam nihil aliud constituit nisi permixtio et confusio potentiæ generatricis, cum obligatione gignendi speciemque propagandi. Aliud autem est *facultas* procreandi: aliud vero longe diversum *obligatio* seu debitum propagandi. Si facultas propagatrix logice inducit debitum propagandi gignendique, asserendum itidem erit, omnes quoscumque homines, aut saltem plerosque, obstringi ad officia fabri lignarii, sartoris, architecti, etc., exercenda.

Ex modo prædictis porro patet: 1.<sup>o</sup> conjugalem societatem seu matrimonii statum voluntarium ac liberum esse ex parte originis, in vicaria conjugum dilectione sistere, et quosdam, non omnes spectare: 2.<sup>o</sup> necessarium esse quoad humanam societatem universim sumptam, atque etiam ex parte proprii finis, qui non alius est quam filiorum procreatio.

3.<sup>o</sup> Hujusmodi finem conjugali societati ab ipsamet natura adscriptum, indissolubilitas connubii logica deductione consequitur. Nec recte rationi, nec scientiæ principiis consentaneum est asserere, conjugalem contractum ad hominis tantum propagationem relationem dicere, et nullam aliam obligationem imponere; quandoquidem homo tamquam ens

morale spectari debet, ideoque, et qua talis, educatione ac institutione seu disciplina et indiget, et informari debet, quibus ad perfectionem moralem deducatur.

Cum enim homo ob ipsius essentiam imago Dei existat, a quo præterea supernaturalis divinusque ei finis præstitus venit, ad connubialis sodalitatæ conditiones eo ipso pertinet, non esse tantum physicum, sed intellectuale, morale, ac religiosum illi communicare. Insuper, nec mutua contrahentium donatio vera ac firma esset, neque perfectum eorumdem vitæ consortium existeret, nec demum efficax naturæque consona parentes inter et filios reciprocatio quoad sustentationis, institutionis, honoris, subsidiique officia haberetur, absque perpetua connubii stabilitate. Quibus si addantur gravissima familiæ ac societati obvenientia incommoda ex possibili conjugalis societatis licitaque solubilitate, nemini prorsus dubium remanere poterit, quod matrimonii indissolubilitas naturalis hujusmodi societatis ac necessaria sit sequela, tum ejusdem propria natura et naturalis legis præscriptis perpensis, tum iterum stabilitate legum, quibus civilis societas regitur, considerata.

Silentio prætereundum non est, hanc item assertionem historia ac experientia comprobari: si enim historica audiantur documenta, apparet illico tunc nexus intime propinquus inter privatam publicamque moralitatem ac conjugii indissolubilitatem<sup>1</sup>. Et revera quidem, ex historiæ testimonio compertum est, corruptionem immoralitatemque cujusque gentis divortii facilitati sive permissioni, ut in pluribus, directe respondere: quod equidem, seu crebra conjugiorum

<sup>1</sup> Jampridem D. Thomas hujusmodi inter utraque connexionem adnotatam reliquerat, prout his ejus verbis luculenter perhibetur: "Ad bonos mores pertinet individua conjunctio maris et fœminæ; sic enim fidelior amor unius ad alterum erit, dum cognoscunt se indivisibiliter conjunctos: erit etiam utriusque sollicitior cura in rebus domesticis, dum se perpetuo commansuros in earumdem rerum possessione æstimant; substrauntur etiam ex hoc discordiarum ori-

diremptio, inter certiora morum labefactionis signa præcipuum forsam habendum est, tum in antiquis, tum in hodiernis etiam populis, civili culturæ intentis.

Postremo, congruum facere huic articulo finem arbitramur subsequentibus animadversionibus, ne libri hujus fines prætergrediamur:

1.<sup>o</sup> Tametsi matrimonii indissolubilitas, ut modo vidimus, universim ac simpliciter naturali legi, contractusque hujuscemodi propriæ essentiæ consentanea sit, habentur tamen quidam exceptionaliter casus, in quibus non adeo manifeste apparet, lege tantum naturali spectata. Quidquid vero de hoc judicandum censeatur, indubium porro manet, indissolubile exstare conjugium etiam in prædictis circumstantiis, extra communem normam apponendis, vi præcepti, Jesu-christi, absolute atque universaliter præfatam illius indissolubilitatem statuentis.

2.<sup>o</sup> *Polygamia*, seu simultanea uxorum pluralitas, licet non simpliciter primario connubii fini adversetur, filiorum nempe procreatione, indirecte nihilominus eidem opponitur ex parte congruæ istorum institutionis; ac præterea secundariis illius finibus item obsistit, mutuæ, videlicet, communicationi quoad vitæ opera, dilectioni ad invicem inter conjuges, domesticæ paci ac quieti, quæ omnia pluralitatem junctim uxorum excludunt. Unde polygamia, quantumvis legi naturæ opposita, generatim communiterque loquendo, potest tamen non sic se habere, ubi ad speciei propagationem necessaria eveniat, vel dum materiæ mutatio a Deo inducatur, juxta ea, quæ jam demonstravimus, de naturalis legis immutabilitate disserendo.

3.<sup>o</sup> *Polyandria*, id est, virorum simultanea pluralitas, legi naturali omnino reluctatur; quandoquidem et generandæ, et

gines, quas oporteret accidere, si vir uxorem dimitteret, inter eum et propinquos uxoris, et fit firmior inter affines dilectio: tolluntur etiam adulteriorum occasiones, quæ darentur, si vir uxorem dimittere posset, aut e converso; per hoc enim daretur via facilior sollicitandi matrimonia aliena., *Cont. Gent.*, lib. 3., cap. cxxiii.

informandæ proli adversa, plura ulterius incommoda inde necessario exordientia secum fert, prout sunt patris ignorantio, ejusdem circa disciplinam victumque incuria, juris quoad bonorum hæreditatem privatio, etc.

## ARTICULUS SECUNDUS

*Officia ex conjugali societate profluentia.—Ejusdem cum civilibus potestatibus relationes.*

## 1.º Officia inter conjuges.

Conjugalem societatem actu jam existentem constitutamque officia quædam conjugum ad invicem comitantur, vel potius ex ea originem trahunt, quorum præcipua hæc sunt:

a) *Fidelitas* mutua ac permanens vi cujus ad fugiendum quodcumque cum aliis carnale consortium tenentur.

b) Reciproca itidem *dilectio*, quam servare ac fovere debent, ita ut connubialis eorumdem consortii legibus et congruentiis minime noceat.

c) *Subsidium* atque cooperatio alteri ab altero præbenda in necessariis quibuslibet ad status onera perferenda.

d) *Obedientia* ac reverentia viro ex parte uxoris tamquam capiti principalique domesticæ auctoritatis vindici, præsertim autem in rebus ad familiæ regimen bonorumque administrationem pertinentibus. Viro invicem officium incumbit uxorem reverendi, tuendi atque curandi, non ut servam, sed tamquam consociam illam habendo et æstimando.

## 2.º Officia inter parentes et filios.

Ex conjugali consortio, cujus proprium objectum est filiorum procreatio, naturaliter et quasi secundario loco specialia quædam officia parentes inter ac filios profluunt, qualia sunt inter alia:

a) Ex parte parentum, officium, quod fundamentum cæterorum dici potest, prospiciendi, nempe, tum physicæ, tum

intellectuali moralique filiorum informationi. Hinc munus ac jus prohibendi removendique, quidquid filii corpori physicæque vitæ nocuum, moralive atque intellectuali religiosæque educationi contrarium haberi queat. Quod equidem jus, humana ipsa natura radicitus ac immediate innixum legisque naturalis irrecusabilibus præceptis, nullatenus civili subest potestati, cui haud inest jurisdictio hujusmodi jus patri auferendi, excepto tantum eo eventu, quo aperte is contra naturæ legem se gereret quoad institutionem filiorum, sive physicam, sive intellectualem aut moralem. Unde patet, quod, quotiescumque directe vel indirecte Publicæ Potestates parentes constringunt ad porrigendam filiis institutionem seu disciplinam ipsorum contrariam proposito seu voluntati, veram exequuntur tyrannidem, libertatemque evertunt, pro qua tam aliunde vehementer profuseque audiuntur sermocinari. Nec raro hujus generis tyrannica et arbitraria oppressio inveniri solet in recentibus circa communem, obligatoriam, et laicam instructionem legibus.

b) Ex parte filiorum, officium exstat fundamentale retribuendi parentibus ipsis accepta beneficia. Pro suscepta existentia ac vita, cultum, honorem et obedientiam eis debent exhibere: pro victu vitæque conservatione teneris currentibus annis, ad subveniendum eorumdem necessitatibus obstringuntur, atque sustentationi consulendi, ubi ea indigent propter ægritudines et senectutem; pro disciplina et institutione, honorandi eos adimplendique ipsorum mandata munus filiis incumbit, dum sub patria potestate manent, immo etiam, ab hac demum emancipatis, officia manent gratitudinis, pietatis et obsequentiæ cultus.

Non latet, Puffendorhium, cum quibusdam aliis inter reformatores ac rationalistas, patri jus vitæ ac mortis circa filios conferre, dum e converso coævæ nunc scholæ doctrina et usus ad coævandum fere penitus filium patri propendunt, per omnimodam ab hujus potestate emancipationem. Christiana igitur philosophia, hic, prout ubique et semper, veritatem tenens, primam sententiam rejicit ceu hominis

dignitati adversam, et amori a natura ipsa in corde patris insito repugnans; simulque edocet, inesse parentibus jus, immo et debitum, infligendi filiis corporales pœnas pro qualitate culpæ, proclivitate, ætate, cæterisque circumstantiis, quibus ejusmodi punctiones convenientes aut item necessaria evadant.

3.<sup>o</sup> Conjugii ad civiles potestates habitudines.

Exposita hucusque doctrina veluti norma accipi potest ad dignoscendum relationes, seu potius debitam conjugalis societatis quoad civile imperium subjectionem; quæ porro, non modo non absoluta habetur, sicut pœnæ omnes nostri ævi legum conditores intendunt, verum e contra, valde angustis terminis præfinita, ita ut generatim dici possit, legitimam civilis potestatis circa matrimonium jurisdictionem ultra effectus ejusdem mere civiles vix sese ullatenus protendere.

Connubialis namque societas anterior est, atque etiam radix et causa civilis politicæque societatis, proptereaque non huic subjicitur ex parte fundamentalium ipsius conditionum, quæ subsunt tum legi naturali, tum etiam Ecclesiæ, tamquam catholicæ religionis ejusdemque institutoris Christi Jesu organo, qui hunc contractum ad sacramenti dignitatem pro fidelibus evexit. Prioris itaque conceptus vi, civilis ac politica potestas nullo modo poterit duarum personarum unionem legitimam, proprie et reapse conjugalem esse facere, si vel contrahentium consensus desit, vel substantialis error circa personam interfuerit, vel in contrahendo adversæ proprio connubii fini conditiones appositæ venerint, aut consanguinitas in primo gradu intercedat, etc.: posterioris autem tituli virtute, civiles politicæque potestates haudquam efficere queunt, matrimonium inter fides initum legitimam societatem conjugalem constituere, nisi essentielles eidem velut sacramento conditiones ac præscripta concurrant; idque non alia simpliciter de causa quam quia humana potestas et jurisdictio, quæcumque sit, et quomodolibet lata ponatur, nunquam non Dei auctoritati inferior habenda

est, propterea nequit in matrimonio a christianis stipulato rationem contractus a sacramenti ratione sive essentia sejungere. Unde matrimonium pure civile, inter catholicos et coram Deo ejusque Ecclesia, verum contubernium est seu concubinatus.

¿Quid ergo dicendum de impio consilio arbitrandi cognominandique *naturales* filios ortos ex matrimonio juxta naturalia ac divina et ecclesiastica præscripta inito, prout nostris hisce diebus constitutum vidimus a ministro quodam ac gubernio, catholicos sese nihilominus appellantes, non sine hispanorum cunctorum communi scandalo? Impietatis porro fastigium pertingit, magnamque a religione deviationem redarguit, publicis in ditione catholica sygraphis atque codicibus, *naturales*, illegitimos, videlicet, ac *concubinarios*, nuncupare filios in matrimonio habitos juxta naturales, divinas ecclesiasticasque leges compacto, dum *legitimi* agnoscuntur, qui ex vero concubinato nascuntur, quo divinæ ecclesiasticæve leges pessumdantur, ut accidit in matrimonio, quod civile inter catholicos vocatur.

Delibatis jam superius præcipuis officiis societatem conjugalem consequentibus, nihil de juribus agendum superest, cum hæc illis mutuo respondeant. Duplicem tamen circa hoc animadversionem apponemus:

1.<sup>a</sup> Inest filio jus deligendi statum sibi congruentiorem, quandoquidem hoc directe afficit personam ejus in ordine ad totam ulterius vivendi rationem, præsertim vero quoniam status electio intimam connexionem implicat cum assequutione postremi hominis finis.

2.<sup>a</sup> Patri competit jus filio exhibendi moralem ac religiosam institutionem ad æternam ipsius salutem obtinendam necessariam, quin a civili societate utcumque possit ab hoc impediri: insuper in conscientiam peccabit, si ultro vel per vincibilem ignorantiam eum in errorem circa moralia aut religionem inducat. Attamen, habet filius ipse jus doctrinas hujusmodi excutiendi, cum ad rationis sufficientem usum devenerit, una cum debito easdem rejiciendi, si falsa inve-